МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ

ПАРФЕНЮК ІГОР МИКОЛАЙОВИЧ

УДК: 316.77:355.488 (477)

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ВІЙНИ В УКРАЇНІ: КОМУНІКАЦІЙНІ, СОЦІОКУЛЬТУРНІ ТА ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ

27.00.06 – прикладні соціально-комунікаційні технології

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук із соціальних комунікацій

Київ – 2013

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Київському національному університеті культури і мистецтв, Міністерство культури України, м. Київ.

Науковий керівник – кандидат філософських наук, доцент **Кундеревич Олена Вікторівна,** Київський національний університет культури і мистецтв, професор кафедри зв'язків з громадськістю та реклами.

Офіційні опоненти:
доктор наук із соціальних комунікацій, професор **Хавкіна Любов Марківна,** завідувач кафедри журналістики Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

кандидат культурології **Буньківська Оксана В'ячеславівна**, редактор-координатор інформаційної служби телеканалу «ICTV».

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У період зростання ролі інформації в суспільстві збільшилася кількість наукових праць, присвячених питанням різних проявів людської взаємодії. Зі змінами форм влади, трансформацією політичного управління, яке ще не так давно здійснювалося за допомогою «грубої сили» й примусу, з'явилися інші засоби впливу на людину, що діють не на фізичному, а на психологічному рівні. Використання таких засобів стало невід'ємною частиною однієї із форм соціальних комунікацій – інформаційної війни.

Першим ученим, який сформулював основні положення й концепцію інформаційної війни, вважається фізик Т. Рона. У контексті різних теоретичних і прикладних наук інформаційні війни вивчали зарубіжні дослідники А. Манойло, А. Петренко, В. Вепринцев, В. Прокоф'єв, Дж. Лакофф, Д. Ронфельд, Д. Фролов, Е. Ріддайр, І. Панарін, М. Волковський, М. Лібікі, Р. Моландер, С. Гриняєв, С. Расторгуєв, а також українські – В. Горбулін, В. Петрик, В. Полевий, Г. Почепцов, Л. Леонтьєва, М. Онищук, О. Саєнко, О. Штоквиш, С. Степаниця, Я. Жарков та ін. Проте й досі недостатньо дослідженими є комунікаційні аспекти інформаційних війн. Поза увагою науковців залишився вплив культури на прийняття рішень та поведінку людей. Додаткового вивчення потребують інформаційні війни в Україні, дослідження особливостей яких неповноцінне без історичного підходу до розгляду розвитку й застосування інформаційних засобів впливу, формування і трансформацій українського культурного простору. Незважаючи на те, що деякі автори наукових праць розглядали інформаційні війни як комунікативну технологію (Д. Швець, Г. Почепцов), указували на важливу роль культури в інформаційних війнах, порушували проблеми інформаційної агресії, спрямованої проти культури, досліджували вплив культури на свідомість (Д. Рашкоф, М. Сенченко), а також висвітлювали питання історії інформаційних війн (В. Остроухов, М. Волковський), комплексний підхід, який би об'єднав усі окреслені напрямки, ще не використовувався в окремій науковій праці. Це стало можливим у рамках нової наукової галузі – «Соціальні комунікації», що базується на міждисциплінарних засадах.

Основою цього дослідження є комплексний науковий підхід, який, об'єднуючи комунікаційні, соціокультурні, історичні аспекти виміру інформаційних війн в Україні, дає змогу краще зрозуміти механізми формування, підтримки й зміни поведінки та життєдіяльності людей, визначити культурні обмеження, які протистоять засвоєнню чужорідного досвіду.

Комунікаційний підхід до соціальної дійсності вперше був обґрунтований Ю. Хабермасом, який увів поняття «комунікативна дія» – джерело, засіб підтримання та використання соціальної пам'яті, що акумулює культурний та історичний досвід соціальних суб'єктів. Фундаторами соціокультурного підходу вважаються М. Вебер та П. Сорокін. Саме вони закцентували увагу на важливості

феномену культури, її впливові на розвиток суспільства, формування цінностей і світогляду особистості.

Правомірність використання у дослідженні цих підходів пояснюється тим, що вони покликані вивчати інформаційний вплив на людей, поведінка яких обумовлюється досвідом соціальної взаємодії з іншими людьми, приналежністю до спільноти, котрій властиві певні культурні особливості, система соціальних зв'язків і відносин. Культура моделює окремі сценарії життя, що передаються нащадкам у накопиченому соціально-історичному досвіді. Соціальна комунікація – невід'ємна частина культури, еволюція якої є водночас соціально-комунікаційною еволюцією. Тому такий аналіз інформаційних війн дає підстави по-новому оцінити роль культури в процесі цілеспрямованого інформаційного впливу.

Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю всебічного осмислення інформаційних війн, зокрема в Україні, що дає змогу оцінити роль культури й культурного простору під час цілеспрямованого інформаційного впливу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане в контексті Доктрини інформаційної безпеки України згідно з планами й відповідно до цільової комплексної програми досліджень Київського національного університету культури і мистецтв «Трансформаційні процеси в культурі і мистецтвах України» (Державний реєстраційний № 0107U009539) і пов'язане з виконанням програми науково-дослідницької роботи кафедри зв'язків з громадськістю і реклами Київського національного університету культури і мистецтв.

Мета роботи – дослідити інформаційні війни в Україні з урахуванням комунікаційних, соціокультурних та історичних аспектів.

Відповідно до заявленої мети сформульовано такі **завдання:**

– уточнити поняття «інформаційна війна», «інформаційна зброя», «інформаційні операції», «інформаційна безпека» та ін., охарактеризувати методологічні основи й нормативно-правове регулювання інформаційних війн;

– дослідити виникнення та розвиток інформаційних війн (зокрема в історичному розвитку України) у контексті комунікаційних та соціокультурних аспектів вивчення;

– виявити особливості й тенденції формування і трансформації українського культурного простору;

– дослідити сучасні інформаційні війни в Україні;

– запропонувати ефективні способи (алгоритм) протидії інформаційним війнам.

Об'єкт дослідження – інформаційні війни в комунікативній діяльності.

Предмет дослідження – особливості інформаційних війн в Україні в контексті комунікаційного, соціокультурного та історичного вивчення.

Методи дослідження. Використано комплекс дослідницьких методів: загальнонаукові (описовий, системний, синергетичний, структурно-функціональний, термінологічний, спостереження) – для виявлення стану розробленості наукової проблеми, характеристики основних понять дослідження, вивчення структури

інформаційних війн та їхніх функцій; логічні (аналіз, синтез, узагальнення, індукція) – для об'єднання розрізнених методик протидії інформаційній агресії в єдину систему, доведення визначальної ролі культури під час цілеспрямованого інформаційного впливу, узагальнення результатів вивчення інформаційних війн вітчизняними та зарубіжними науковцями; порівняльно-історичні (історичний опис, порівняння, періодизація) – для виокремлення етапів розвитку інформаційно-психологічного впливу, аналізу причин виникнення інформаційної війни як однієї з форм соціальних комунікацій, вивчення інформаційних і культурних процесів на території України; спеціальні (SWOT-аналіз, експертне опитування) – для виявлення слабких та сильних сторін, загроз та можливостей культурного простору України, створення алгоритму протидії інформаційним війнам.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше:

- виявлено взаємозалежність між інформаційним та культурним простором під час стандартних і стратегічних інформаційних війн;
- сформульовано визначення інформаційних війн, у якому враховано роль культури під час інформаційно-психологічного впливу;
- запропоновано новий підхід до класифікації інформаційних війн (стратегічні та стандартні), що ґрунтується не на залежності від визнання першості об'єкту реального світу перед інформацією чи, навпаки, визнання першості інформації перед об'єктом реального світу, а на особливостях впливу на об'єкт інформаційної агресії в культурному просторі;
- на основі аналізу інформаційних війн та інформаційно-психологічних операцій, які відбувалися в різні історичні періоди і в наш час, обґрунтована визначальна роль культури під час цілеспрямованого інформаційного впливу;
- виявлено особливості внутрішніх інформаційних війн (в Україні) та зовнішніх (проти України);
- систематизовано, узагальнено й доповнено способи протидії інформаційній агресії, розроблено алгоритм захисту від інформаційних війн.

Удосконалено сформовані вітчизняною теорією наукові уявлення про людину як основну ланку існування й розвитку культури та соціуму в процесі реалізації різноманітних форм соціальних комунікацій.

Набуло подальшого розвитку наукове знання про технології зміни індивідуальної й суспільної свідомості під час комунікативної діяльності.

Практичне значення одержаних результатів. Матеріали роботи можуть бути використані у підготовці інформаційно-методичного забезпечення, орієнтованого на викладачів кафедр зв'язків з громадськістю, студентів вищих навчальних закладів гуманітарного профілю, складення робочих програм для близьких до теми цього дослідження дисциплін («Соціальна інформатика», «Соціологія громадської думки», «Антикризовий PR» тощо), а також для вдосконалення нормативно-правової бази в культурній та інформаційній сферах. Результати дисертаційної роботи можуть стати в нагоді державним органам влади, соціальним інститутам, що розробляють методи інформаційного протиборства та забезпечення комплексної безпеки України. Отримані дані

розраховані на працівників засобів масової інформації, фахівців, чия діяльність пов'язана з інформаційними технологіями. Дослідження може використовуватися на спеціалізованих тренінгах і семінарах для військовослужбовців, державних службовців та працівників соціальної й культурної сфери з метою привернення уваги громадськості до проблем інформаційно-культурного простору, спричинених дією інформаційних війн.

Особистий внесок здобувача. Сформульовані в дисертації наукові результати, висновки, рекомендації й пропозиції є науковим доробком автора. Дисертація є одноосібно виконаною працею, у якій дисертантом розроблено пропозиції щодо забезпечення інформаційної безпеки культурного простору держави за умов нинішньої геополітичної ситуації, трансформації сучасних війн, тенденцій до перенесення міждержавних конфліктів в інформаційну площину.

Апробація результатів дисертації. Результати дисертації оприлюднено на Міжнародній науково-теоретичній конференції «Діалог культур: пріоритети сучасного розвитку України» (Київ, 2010), Всеукраїнській науково-теоретичній конференції «Українська культура XXI століття: стан, проблеми, тенденції» (Київ, 2010), Міжнародній науковій конференції «Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку» (Харків, 2011), Всеукраїнській науковій конференції «Прикладні виміри професійної етики» (Київ, 2011), науково-практичній конференції «Сучасні тенденції у рекламній та PR-індустрії» (Київ, 2012), Всеукраїнській науковій конференції «Соціальні комунікації: стан, проблеми, тенденції» (Київ, 2012), Міжнародній науково-практичній конференції «Інформаційне суспільство: стан і перспективи розвитку в світлі регіональних особливостей» (Тернопіль, 2012), Міжнародній науковій конференції «Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку» (Харків, 2012), Всеукраїнській науковій конференції «Український інформаційний простір у світовому контексті: набутки, проблеми, перспективи» (Київ, 2013).

Публікації. Основні результати дисертації опубліковано в дванадцяти одноосібних наукових працях автора, із яких шість – у наукових фахових виданнях України.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 234 найменувань (26 сторінок), додатків (12 сторінок). Загальний обсяг дисертації становить 221 сторінку, із яких 180 – основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми, розкрито ступінь її наукової розробленості, описано зв'язок дисертації з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження, охарактеризовано

методологічну основу дисертації, сформульовано її наукову новизну, з'ясовано теоретичне й практичне значення отриманих результатів, висвітлено їх апробацію.

У **першому розділі – «Теоретико-методологічні засади вивчення інформаційних війн»** – уточнено поняття «інформаційна війна», «інформаційна зброя», «інформаційні операції», «інформаційна безпека» та ін., здійснено аналіз підходів до розуміння інформаційної війни та її складників на основі наукових праць вітчизняних і зарубіжних дослідників, розглянуто нормативно-правову базу інформаційної та культурної сфери в Україні.

У **підрозділі 1.1. – «Загальні теоретичні підходи до визначення змісту та концептуалізації поняття «інформаційні війни»** – проаналізовано теоретичні підходи до трактування означеного поняття. Для більш глибокого розуміння його сутності розглянуто терміни «інформація» та «війна». Інформаційні війни у працях вітчизняних (В. Горбулін, В. Остроухов, Г. Почепцов, Д. Зеркалов, І. Лук'янець, О. Саєнко, П. Прибутько, С. Степаниця) та зарубіжних науковців (В. Прокоф'єв, Дж. Агула, Д. Ронфельдт, Дж. Штейн, М. Лібікі, О. Йенсен, Р. Шифранський, С. Гриняєв) визначаються по-різному. Їх характеризують як вид протиборства між різними суб'єктами і як комунікативну технологію цілеспрямованого впливу на масову свідомість, як комплексний вплив на систему державного та військового управління протилежної сторони і як широкомасштабну інформаційну боротьбу із застосуванням способів і засобів інформаційної дії на психіку людей. Також інформаційні війни розуміють як комплекс заходів і операцій, що проводяться в конфліктних ситуаціях, і як комплекс заходів з інформаційного цілеспрямованого впливу на масову свідомість, як дії для досягнення інформаційної переваги і як вид психологічних операцій та пропаганди або ж усі форми війни, які впливають на інформацію супротивника.

У роботі з'ясовано, що на сьогодні немає універсального визначення інформаційних війн: у різних наукових сферах використовують неоднакові тлумачення означеного поняття. У цьому дослідженні інформаційна війна трактується як комплекс інформаційно-психологічних заходів, які здійснюються з метою цілеспрямованого впливу на психіку, масову й індивідуальну свідомість людей для зміни або використання їхнього світогляду, цінностей, моральних переконань, щоб послабити або нівелювати психологічний опір стосовно певних моделей поведінки, які, у разі їхнього схвалення та сприйняття в суспільстві, сприятимуть захопленню матеріальних чи нематеріальних ресурсів суб'єктом агресії за допомогою внесення змін у соціальний договір.

У **підрозділі 1.2. – «Теоретико-методологічна та правова база дослідження»** – розглянуто основні підходи до розуміння концепції інформаційної війни, визначено сутність понять «інформаційний простір» і «культурний простір» та встановлено їхній взаємозв'язок, названо суб'єкти, об'єкти, джерела й методи інформаційного впливу, описано основні види інформаційної зброї, досліджено вплив інформаційних війн на культуру в контексті процесів глобалізації й поширення масової культури сучасними засобами інформації і

комунікації, проаналізовано інформаційні загрози безпеці особистості та суспільства, представлено правову базу дослідження на основі нормативно-правових документів США, Європи, міжнародного та вітчизняного законодавства в інформаційній і культурній сферах.

Зазначено, що інформаційна війна є однією з форм соціальних комунікацій, де суб'єкт комунікації є суб'єктом агресії, який прагне цілеспрямовано впливати на свідомість об'єкта інформаційного впливу для задоволення власних потреб та інтересів. Водночас інформаційну війну розглянуто як конструйовану соціальну комунікацію, що побудована на основі спеціальних технологій інформаційно-психологічного впливу на свідомість людини з метою отримання прав на володіння певними матеріальними чи нематеріальними ресурсами. Описано суб'єкти (коаліції держав, окремі країни, органи розвідки, спецслужби, кримінальні, терористичні, наркобізнесові, комерційні угрупування тощо) та об'єкти (загальні, спеціальні, розвідувальних спрямувань) інформаційних війн. Обґрунтовано, що об'єктом стратегічного інформаційного впливу є культура. Мета інформаційної війни, як і будь-якої іншої, – контроль над певними ресурсами; здобути легітимне право на них можна через культуру. Висвітлено сутність таких основних методів інформаційного впливу, як інформаційні операції, акти зовнішньої інформаційної агресії (АЗА), інформаційний тероризм (ІТ), комп'ютерна злочинність, дезінформація, пропаганда, поширення міфів, розповсюдження чуток, диверсифікація громадської думки, психологічний тиск.

Наголошено, що правове забезпечення інформаційної війни бере свій початок у Сполучених Штатах Америки (1992). Переважна більшість країн має нормативні документи з проблем інформаційної війни. Створені в Україні нормативні акти, що прямо або опосередковано регулюють інформаційні відносини та культурну сферу, потребують удосконалення.

У висновках до першого розділу зазначено, що глобалізація є зручною платформою для здійснення інформаційно-психологічних операцій та поширення масової культури, яка за умови наповнення чужорідними ідеологічними компонентами, перетворюється на ефективний інструмент інформаційних війн. Вітчизняне та зарубіжне законодавство регулює тільки деякі галузеві аспекти інформаційно-культурних відносин (основи одержання, використання, поширення, зберігання інформації, регулювання доступу до неї, проблеми кіберзлочинності, захист інтелектуальної власності, матеріальних інтересів, культурної спадщини та ін.), а питання інформаційно-психологічних технологій впливу поки що повною мірою законодавчо не забезпечені.

У **другому розділі – «Аналіз інформаційних війн в історичній ретроспективі»** – досліджено історію інформаційних війн, інформаційні операції в сучасних збройних конфліктах з урахуванням у них ролі культури, висвітлено перші прояви застосування інформаційно-психологічних операцій, інформаційного впливу в історії України, проаналізовано формування і трансформацію українського культурного простору внаслідок розвитку

української культури й під дією деструктивних інформаційно-культурних впливів.

У **підрозділі 2.1. – «Еволюція форм інформаційного впливу на свідомість людей: зарубіжний досвід»** – на прикладі інформаційно-психологічних операцій та інформаційних війн у світі і в Україні зазначено, що успішність інформаційної агресії у стандартних інформаційних війнах великою мірою залежить від урахування культурних особливостей супротивника, а в стратегічних – від ретельно спланованої цілеспрямованої інформаційної дії на культурний простір об'єкта впливу.

Аналіз показав, що перші прояви інформаційної війни, пов'язані з маніпулюванням знаннями, мали місце ще в часи зародження цивілізації; широке розповсюдження інформаційні війни отримали в другій половині XX ст. Пам'ятники, різні форми монументального мистецтва стародавнього світу (піраміди, статуї, храми, гробниці, живопис і пам'ятки писемності) є свідченням психологічного впливу на людей, прикладами увічнення й обожнювання правителів, могутність яких базувалась на релігійних та культурних переконаннях. Дезінформація, чутки, інші форми інформаційно-психологічного впливу на маси – усі ці складники інформаційних війн використовувалися у часи античності та середньовіччя. Особливого значення інформаційні війни набули у XX ст., коли нові засоби комунікацій – газети, радіо, а потім і телебачення – стали справжніми ЗМІ, а поширювана через них інформація – дійсно масовою. У 1930-х рр. інформаційні війни припиняють бути додатком до збройних і перетворюються на самостійне явище. Сучасна науково-технічна революція спричинила справжній переворот в інформаційній боротьбі, про що свідчать війни та воєнні конфлікти останніх десятиріч XX – початку XXI ст. (у Гренаді, на Гаїті, під час виконання миротворчих дій у Боснії та Герцеговині, у війнах в Югославії, Перській затоці, в Іраку, Грузії, Лівії тощо).

Дослідження міжкультурного впливу у світі дало змогу виявити тенденцію: чим більше економічно й політично розвинена країна, тим сильніший культурно-інформаційний вплив вона здійснює на сусідні країни; якщо ж держава менш потужна, то вона намагається вибудувати інформаційний захист. Найбільш захищеними від інформаційної агресії є ті країни, які значну увагу приділяють розвитку й захисту власного культурного простору, а також країни з потужною традиційною культурою, що є своєрідним фільтром від іноземних культурних впливів.

У **підрозділі 2.2. – «Стандартні інформаційні війни в історії України»** – висвітлено застосування інформаційно-психологічних прийомів, використання культурних особливостей об'єктів впливу на українських землях у різні історичні часи.

Зазначено, що під час стандартних інформаційних війн суб'єкт агресії використовує компоненти культурного простору, у якому перебуває об'єкт впливу. Цей різновид інфовійн ставить за мету досягнення тактичних цілей за

нетривалий період, тому стандартні інформаційні війни часто супроводжують збройні конфлікти, що значно підсилює будь-які військові операції.

На всіх стадіях розвитку культури простежується закономірність удосконалення комунікаційних засобів, яке супроводжувалося суспільним прогресом, що, у свою чергу, стимулювало розвиток комунікації. Під час військових сутичок завжди застосовувався психологічний тиск на ворога, вояки вдавалися до обману, поширення міфів тощо. У Київській Русі княжа й боярська влада намагалася постійно легалізувати свій статус за допомогою різних психологічних прийомів. За часів роздробленості Київської Русі в Галицько-Волинському князівстві, у Великому князівстві Литовському успішно застосовувався арсенал інформаційно-пропагандистських заходів. Приєднання руських земель до складу Речі Посполитої спричинило інформаційні сутички на релігійній та культурній основі. Національний і соціальний гніт на українських землях зумовив появу козацтва, яке, крім військової справи, вдавалося до використання засобів інформаційно-психологічного впливу. У складі Московського царства та Російської імперії відбувалося поступове звуження української автономії, що здійснювалося за допомогою інформаційно-психологічних, культурних та репресивних заходів. За найменшого послаблення антиукраїнської політики представники української народної інтелігенції вступали в інформаційне протистояння з російською владою. Після повалення російської монархії у боротьбі за владу (1917–1920) українські політичні сили отримали поразку. Перемогу здобули більшовики, зокрема за допомогою дезінформації, пропаганди, використання широкого арсеналу інформаційної агресії щодо супротивників. У наступні роки аж до проголошення незалежності України відбувалася інформаційна та політична боротьба радянської влади в УРСР з українською творчою, культурною, політичною елітою, яка вела інформаційну війну проти влади.

У **підрозділі 2.3. – «Стратегічні інформаційні війни: трансформація українського культурного простору»** – проаналізовано стратегічні інформаційні війни в історії України, досліджено формування, розвиток і трансформацію українського культурного простору.

Визначено, що під час стратегічної інформаційної війни інформаційним агресором змінюється інформаційний простір, у якому перебуває об'єкт впливу, відповідно зазнає змін і культурний простір. Трансформуються цінності, світогляд, переконання та поведінка людей, і саме з цим варто пов'язувати зміни, які відбуваються з об'єктом впливу.

У роботі обґрунтовано, що сучасний культурний простір України включає весь історико-культурний досвід українського народу та його предків, а також містить культурні компоненти, нав'язані суб'єктами інформаційної агресії, які захищали інтереси тих державних утворень, де перебували українські землі. Під час аналізу інформаційного впливу у найдавніші часи на території України виявлено, що тоді тільки формувалися інформаційні простори з першими засобами передавання, закодування, розшифрування, інтерпретації та

засвоєння інформації, тому в первісних общинах не було намірів змінювати чужий інформаційний простір. Створення інформаційного простору племені насамперед варто пов'язувати із системою передавання досвіду й знань. Формування українського культурного простору почалося за часів козацтва, коли українці в процесі розвитку постали окремою нацією з відмінною від інших слов'янських народів культурою, власними національними цінностями.

До проголошення незалежності України (1991) культурний простір на українських землях зазнавав багатьох змін. Більшість із них була наслідком ведення ворожих інформаційних війн, тому й сьогодні культурний простір України не є однорідним. Та частина українського культурного простору, що найдовше перебувала під впливом інформаційної політики Російської імперії, а згодом Радянського Союзу, досі містить багато антиукраїнських елементів, які активно використовуються в інформаційних війнах проти України.

У висновках до другого розділу зазначено, що перші прояви інформаційного впливу простежуються з давніх часів, а появу й розвиток інформаційних війн варто пов'язувати з другою половиною XX ст. Історичний розгляд формування, розвитку й трансформації українського культурного простору дав змогу краще зрозуміти причини його неоднорідності та вразливості перед іноземною інформаційною агресією.

У **третьому розділі – «Сучасні інформаційні війни в Україні» –** досліджено специфіку інформаційних війн в українській державі після здобуття незалежності, виявлено засоби цілеспрямованого інформаційного впливу з боку основних суб'єктів інформаційних війн проти України, систематизовано та доповнено технології протидії й захисту від інформаційної агресії.

У **підрозділі 3.1. – «Особливості ведення інформаційних війн в Україні» –** проаналізовано специфіку інформаційних війн на території України, яка зумовлена неоднорідністю культурного та інформаційного просторів, що використовується суб'єктами інформаційного впливу. Зазначено, що після розпаду СРСР і відкриття інформаційних кордонів в Україні не було створено механізмів захисту державного інформаційного простору. У засобах масової інформації збільшилася частка іноземного капіталу, стала нормою реклама продукції іноземного виробництва, а в прийнятті рішень на національному рівні все важливішу роль почали відігравати радники та політичні діячі з-за кордону. Не вся інформація, що надходила до України, слугувала її інтересам. Часто навпаки, за допомогою інформаційного впливу інші країни намагалися реалізувати свої національні інтереси. Стан інформаційного простору й нині є незадовільним. Не цілком відповідає національним інтересам культурний простір України, що є наслідком тривалих історичних заборон української культури, яка не мала можливостей для розвитку, а подекуди була втрачена або витіснена російською культурою. В умовах напливу іноземних культурних продуктів українська культура не змогла конкурувати навіть у своєму інформаційно-культурному просторі. Саме тому культурна глобалізація для

української культури є руйнівною. Цей процес викликає занепокоєння багатьох українських науковців – І. Бунакової, О. Наумкіної, О. Самойлова та ін.

З'ясовано, що серед головних суб'єктів інформаційних війн в Україні є Російська Федерація та США, меншою мірою – ЄС та окремі країни, які захищають свої інтереси на міжнародній арені. РФ впливає на громадян України через телебачення, структуру російських мережевих радіомовників, Інтернет. Інший потужний засіб впливу на Україну з боку РФ – економічний, який супроводжується інформаційно-психологічними операціями. США ведуть інформаційні війни проти України на двох рівнях: стратегічному, трансформуючи інформаційно-культурний простір держави, й оперативному, проводячи інформаційні атаки з використанням раніше внесених цінностей у культурний простір.

На основі висновків SWOT-аналізу культурного простору доведено, що недоліками національної безпеки України є відсутність однорідного культурного простору, а також засобів пропаганди власних інтересів у світовому масштабі, що дає змогу іноземним силам наносити інформаційні удари.

У **підрозділі 3.2. – «Інструментарій інформаційних війн: традиційні та новітні засоби»** – розглянуто основні способи цілеспрямованого інформаційного впливу на свідомість людини, проаналізовано інструментарій інформаційних війн на прикладах української дійсності. Аналіз досвіду маніпулювання масовою свідомістю показав, що комунікація – це не тільки загальнодоступне благо, а й зброя, яка потребує обережного до неї ставлення.

Основними традиційними засобами інформаційної війни є ЗМІ, релігійні та політичні організації, література, кінематограф, естрада. Завдяки цим засобам формується світогляд та культурні цінності, з їхньою допомогою інформаційний агресор може вносити зміни в інформаційно-культурний простір, а також використовувати його для впливу на свідомість людей. Новітніми засобами інформаційної війни є Інтернет, комп'ютерні ігри та медіа-віруси. ЗМІ України поєднують найпотужніші інструменти формування громадської думки – телебачення, радіо, пресу, які доносять до людей переважно іноземний культурний продукт, що зумовлено його комерційною привабливістю й попитом, проте залишається поза увагою те, який вплив він здійснює на свідомість, які цінності формує, хто є суб'єктом його поширення.

Потужним засобом інформаційних війн в Україні є політичні та релігійні об'єднання, зокрема церква. Її роль у формуванні особистості, світоглядних позицій та переконань зумовлена історично. Важливий засіб інформаційних війн – література, яка від давніх часів і до сьогодення впливає на громадську думку. Інформаційна агресія в літературі на теренах України досягла найбільшого розмаху внаслідок розповсюдження російських антиукраїнських творів, у яких створюється негативний образ українців, що генерує ворожість до них з боку росіян. Так само негативний вплив в інформаційно-культурному просторі України здійснює американська та європейська популярна література

(бестселери), наприклад, така, що вчить, як досягти успіху, стати багатим тощо, де нав'язуються невластиві нашій культурі цінності, що підриває основи української культури.

Ще потужнішим засобом впливу на свідомість людей є кіно. Найактивніше кінематограф як засіб інформаційної війни почали застосовувати США, унаслідок чого весь світ опинився під впливом американських кінострічок, які нав'язують чужорідні, часто шкідливі, штучно створені цінності. За допомогою кінематографа в українське суспільство все потужніше вкорінюється культура споживацтва, уседозволеності, жорстокості, невибагливості до моральних норм. Українські цінності, здобуті протягом віків, деформуються під впливом телеекрану. Кіно, що транслюється в Україні, здебільшого російського й американського виробництва. І якщо США за допомогою кінематографа нав'язують чужорідні цінності, то Російська Федерація часто відкрито веде антиукраїнську пропаганду.

Важливим засобом інформаційних війн в Україні є естрада, яка часто пропагує чужу мову й цінності масової культури, культивує неякісний культурний продукт.

Інтернет як один із засобів інформаційних війн нині вже не є відокремленим засобом інформації та комунікації, оскільки містить цілий комплекс найрізноманітніших ЗМІ і ЗМК, утворивши для них відповідну платформу. Інтернет-атаки можуть здійснюватись і за допомогою комп'ютерних вірусів – спеціально розроблених програм, мета яких полягає в руйнуванні інформаційних сховищ супротивника (технічна сторона інформаційних війн), і за допомогою інструментів комунікації й поширення інформації. Ефективним засобом інформаційного впливу, що використовується в інформаційних війнах і призначений переважно для молоді, є комп'ютерні ігри. Новітнім засобом інформаційних війн є медіа-віруси – події або явища, які через медійні комунікаційні канали вірусним шляхом поширюють в інформаційному просторі меми та мемокомлекси й прямо чи опосередковано призводять до глобальних та локальних світоглядно-поведінкових трансформацій у суспільному вимірі.

У **підрозділі 3.3. – «Технології протидії та захисту»** – наведено й проаналізовано результати експертного опитування, яке було проведено в межах дослідження, а також систематизовано, узагальнено й доповнено мережу методів захисту культурного та інформаційного просторів і протидії інформаційній агресії.

Під час опитування всі експерти дійшли висновку, що інформаційні війни, спрямовані проти України, мають свої особливості; 88% з них вказали на незахищеність України від інформаційної агресії, 50% вважають її зовсім незахищеною від інформаційного впливу, натомість лише один із восьми експертів вважає нашу державу захищеною. Найголовнішим суб'єктом інформаційних війн проти України експерти одноголосно називають Російську Федерацію, меншою мірою – США. Загалом же суб'єктами інформаційних війн є всі держави, які конкурують з Україною, насамперед – сусідні країни.

Більшість експертів (п'ять із восьми) вважають, що наша держава повинна вести інформаційні війни для захисту своїх інтересів у світі.

У підрозділі висловлено думку, що система захисту від інформаційної агресії повинна мати два рівні – оперативний і стратегічний. Оперативний рівень інформаційного захисту та реагування передбачає виявлення й попередження інформаційних атак, а також швидку реакцію на них; стратегічний – зміцнення та розширення культурного простору, роботу над іміджем і репутацією країни й органів державної влади. Так, стратегічний рівень інформаційного захисту більш ефективний від стратегічних інформаційних війн, оперативний – від стандартних.

Наголошено, що національна безпека України потребує зміцнення та розвитку інформаційного й культурного просторів. На основі аналізу відомих інформаційно-психологічних операцій зроблено висновок про важливе значення культури в процесі їх проведення. Стратегічна інформаційна політика України має бути спрямована на згладжування та поступове усунення неоднорідності культурного простору. Такий стратегічний підхід посилить позиції держави на міжнародній арені, а також зменшить кількість внутрішніх конфліктів.

У висновках до третього розділу зазначено, що специфіка сучасних інформаційних війн в Україні зумовлена внутрішніми (відсутність однорідного культурного простору, недосконала законодавча база в інформаційній та культурній сфері) та зовнішніми (недостатня наявність засобів пропаганди власних інтересів у національному та світовому масштабі) чинниками.

ВИСНОВКИ

1. Нині ще не існує одностайного розуміння поняття «інформаційні війни». Це, з одного боку, ускладнює вивчення інформаційних війн, а з іншого – дає змогу дослідити крізь призму різних наукових підходів. У дисертації запропоновано визначення цього поняття, що найкраще підходить для розв'язання завдань дослідження. Інформаційні війни – це комплекс інформаційно-психологічних заходів, які здійснюються з метою цілеспрямованого впливу на психіку, масову й індивідуальну свідомість людей для зміни або використання їхнього світогляду, цінностей, моральних переконань, щоб послабити або нівелювати психологічний опір стосовно певних моделей поведінки, які, у разі їхнього схвалення та сприйняття в суспільстві, сприятимуть захопленню матеріальних чи нематеріальних ресурсів суб'єктом агресії за допомогою внесення змін у соціальний договір.

Інколи у значенні інформаційної війни використовуються такі поняття, як «психологічні війни», «політичні війни», «інформаційні операції», «інформаційна боротьба», «інформаційне протиборство» та ін.

Інформаційна війна передбачає такий вид людської взаємодії, за якої комунікант є суб'єктом інформаційної агресії щодо реципієнта, а сама

комунікація відбувається з метою одностороннього задоволення потреб та інтересів.

Залежно від спрямованості інформаційного впливу на об'єкт агресії інформаційні війни класифіковано на стандартні й стратегічні. Мета інформаційної війни – отримання контролю над певними матеріальними чи нематеріальними ресурсами. До методів інформаційного впливу належать інформаційні операції, акти зовнішньої інформаційної агресії, інформаційний тероризм, маніпулювання, комп'ютерна злочинність, дезінформація, пропаганда, поширення міфів, розповсюдження чуток, диверсифікація громадської думки, психологічний тиск тощо.

Інформаційна безпека особистості й держави багато в чому залежить від стану культурного простору, який є своєрідним «фільтром» від шкідливого контенту в процесі соціальних комунікацій. Правове забезпечення інформаційної безпеки, регулювання процесу розвитку інформаційних технологій та їх практичного впровадження в різні види людської діяльності, захист культурного простору є важливими аспектами життєдіяльності й розвитку країни. Не всі держави, зокрема Україна, повною мірою приділяють увагу загрозам інформаційних війн у національному законодавстві.

2. Перші прояви інформаційного впливу на масову свідомість простежуються з найдавніших часів. Поява інформаційних війн у сучасному їх розумінні пов'язана з розвитком засобів поширення масової інформації в XX ст. Завдяки газетам, радіо й телебаченню будь-які повідомлення за невеликий проміжок часу ставали доступними для великої кількості людей, що значно розширило можливості для цілеспрямованого інформаційного впливу. Частиною всіх збройних конфліктів та локальних війн другої половини XX – початку XXI ст. була інформаційна війна. Важливу роль у них відігравала культура. Неврахування культурних особливостей об'єкта інформаційних війн зумовлювало неефективність інформаційних атак або ж зменшувало очікувані результати. Отже, країни, які дбають про розвиток і захист власної культури, мають перевагу під час іноземної інформаційної агресії, оскільки культурний простір, який відповідає національним інтересам, перешкоджає засвоєнню чужорідних культурних цінностей.

Аналіз історичних подій показав, що на території України ще давні племена застосовували психологічний тиск. У Київській Русі княжа та боярська влада вдавалася до різних форм інформаційного впливу, маніпулятивних прийомів, поширення міфів з метою досягнення поставлених цілей. Об'єднання племен в єдину державу відбувалося за допомогою всіх можливих на той час засобів впливу на свідомість людей. Активне використання культурного та релігійного складника життя племен сприяло розширенню інструментарію психологічного впливу. Основою інформаційної діяльності різних лідерів за часів роздробленості Русі, у Галицько-Волинському князівстві та Великому князівстві Литовському був комплекс інформаційно-пропагандистських заходів. Уходження руських земель до складу Речі Посполитої відбувалося на тлі

інформаційних сутичок на релігійній та культурній основі. За часів козацтва, крім військової справи, козаки здійснювали інформаційно-психологічний вплив на ворога (дезінформували щодо кількості війська, човнів, гарматних батарей, поширювали легенди про непереможність своїх лідерів та ін.) і співвітчизників (створювали позитивний образ козацтва з метою заручитися підтримкою населення, співпрацювали з православною церквою, яка мала великий авторитет серед руського народу), захищаючи свою релігію, культуру, мову, традиції. У складі Московського царства відбувалося поступове звуження української автономії, що досягалося за допомогою інформаційно-психологічних, культурних та репресивних заходів. Припинення існування російської монархії (1917) стало причиною політичної, військової, інформаційно-пропагандистської боротьби за владу на території України. Центральна Рада, Гетьманат, Директорія не змогли утриматися при владі, зокрема, через неуспіхи в інформаційно-пропагандистській діяльності. Перемогу здобули більшовики, які зуміли більш мистецьки скористатися особливостями культурного простору на українських землях в інформаційній роботі та пропаганді. Далі, аж до проголошення незалежності України, відбувалося інформаційне протиборство радянської влади з українською елітою, яка виступала проти тоталітаризму і національного гніту в СРСР.

3. Стратегічні інформаційні війни передбачають зміни в інформаційному просторі, у якому перебуває об'єкт впливу: культурний простір трансформується, унаслідок чого змінюються цінності, світогляд, переконання та поведінка об'єкта впливу.

Аналіз інформаційних війн та операцій в історичній ретроспективі доводить залежність культурного простору від інформаційного. Інформаційні агресори спершу досягали змін в інформаційному просторі об'єкта впливу, а вже та інформація, що мала деструктивний характер, впливаючи на свідомість людей, сприяла змінам у їхній культурі, світогляді, поведінці.

Отже, у процесі історичного розвитку, а також під впливом стратегічних інформаційних війн культурний простір на українських землях зазнавав змін. З часів формування українського культурного простору до проголошення незалежності нашої держави українські землі перебували у складі різних країн, а тому були під впливом чужорідної інформаційної та культурної політики. Як наслідок, культурний простір України не є однорідним. Значна його частина, яка тривалий період перебувала під інформаційним впливом Московського царства, Російської імперії, Радянського Союзу, і нині містить багато антиукраїнських елементів, що відіграють важливу роль в інформаційних війнах проти України.

4. Особливість інформаційних війн у сучасній Україні зумовлена історичним та культурним розвитком, неоднорідністю культурного простору, недосконалістю законодавчої бази в культурній та інформаційній сфері, несформованим позитивним іміджем держави на міжнародній арені, недостатньою ефективністю засобів пропаганди і лобіювання національних

інтересів у світовому масштабі, що не перешкоджає іноземним силам наносити інформаційні удари.

До інструментарію інформаційних війн належать такі основні засоби, як ЗМІ, релігійно-ідеологічні організації та об'єднання, література, кінематограф, естрада, Інтернет, комп'ютерні ігри, медіа-віруси та ін. За допомогою цього інструментарію інформаційний агресор може вносити зміни в інформаційно-культурний простір, використовувати його для впливу на свідомість людей.

Інформаційна війна як одна із високоорганізованих форм соціальної комунікації наділена великим потенціалом для повної заміни фізичного примусу на психологічний вплив. У конструктивному руслі це може бути використано для забезпечення стабільності сучасної цивілізації.

5. Систему захисту України від інформаційної агресії мають складати:

- підготовка спеціалістів у сфері інформаційних війн, перепідготовка, підвищення кваліфікації та передавання досвіду;
- моніторинг інформаційного простору держави;
- розвідка й контррозвідка;
- пропагандистська та контрпропагандистська діяльність;
- аналіз ризиків, превентивні заходи;
- алгоритм дій на випадок застосування певних схем інформаційної кампанії;
- власна система протидії інформаційній агресії;
- розгалужена система агентів впливу в межах зовнішньої та внутрішньої політики держави;
- обмін досвідом з іншими країнами.

Для захисту України від інформаційної агресії запропоновано такий алгоритм:

1) на оперативному рівні потрібно здійснювати моніторинг відкритих та закритих джерел інформації всередині та зовні країни, вивчення раніше нанесених інформаційних атак, дослідження громадської думки, прогнозування суспільно-політичних процесів, вдосконалення інформаційного та культурного законодавства, пошук слабких місць в іміджі, репутації країни та її лідерів, вивчення нових видів інформаційної зброї та засобів впливу, розроблення та втілення тактик і стратегій інформаційного впливу на державному та міжнародному рівні, вироблення головних сценаріїв реагування на типові інформаційні атаки;

2) на стратегічному рівні необхідно відновлювати культурний простір, поширювати якісну національну інформаційну та культурну продукцію, заснувати на всіх рівнях державної влади України PR-служби для встановлення, підтримки й розширення контактів з громадянами та організаціями, активізувати інформаційну політику за кордоном.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковані основні результати дослідження

1. Парфенюк І. М. Культурна глобалізація як феномен доби / І. М. Парфенюк // Актуальні питання культурології. – 2010. – Т. 1. – С. 21–24.

2. Парфенюк І. М. Українська культура під впливом інформаційних війн / І. М. Парфенюк // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури : зб. наук. пр. – 2011. – № 26. – С. 11–19.

3. Парфенюк І. М. Інформаційна зброя: вплив на культуру / І. М. Парфенюк // Вісник Державної академії керівних кадрів культури і мистецтв. – 2012. – № 1. – С. 97–100.

4. Парфенюк І. М. Роль культури у внутрішньополітичних інформаційних війнах в Україні під час виборів 2004 року / І. М. Парфенюк // Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури : зб. наук. пр. – 2012. – № 29. – С. 243–251.

5. Парфенюк І. М. Культурний складник інформаційних війн (на прикладі військових конфліктів в колишній Югославії та Іраку) / І. М. Парфенюк // Культура і сучасність: альманах. – 2012. – № 2. – С. 145–150.

6. Парфенюк І. М. Інформаційно-культурний вплив на свідомість за часів Київської Русі / І. М. Парфенюк // Наукові записки Інституту журналістики : наук. зб. – 2013. – Т. 50. – С. 17–21.

Опубліковані праці апробаційного характеру

7. Парфенюк І. М. Культура як об'єкт «інформаційних війн» / І. М. Парфенюк // Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку : матеріали міжнародної наукової конференції, Харків, 8–9 грудня 2011 р. – С. 70–71.

8. Парфенюк І. М. Інформаційна зброя в соціальних комунікаціях: роль культури / І. М. Парфенюк // Соціальні комунікації : зб. матеріалів Всеукраїнської наукової конференції «Соціальні комунікації: стан, проблеми, тенденції», Київ, 26–27 квітня 2012 р. – С. 72–74.

9. Парфенюк І. М. Особливості «інформаційних війн» в Україні / І. М. Парфенюк // Інформаційне суспільство: стан і перспективи розвитку у світлі регіональних особливостей : матеріали міжнародної наук.-практ. конференції, Краків–Жешів–Львів–Тернопіль, 11–14 жовтня 2012 р. – С. 83–86.

10. Парфенюк І. М. Новітні засоби «інформаційних війн» / І. М. Парфенюк // Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку : матеріали міжнародної наукової конференції, Харків, 22–23 листопада 2012 р. – С. 233–235.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

11. Парфенюк І. М. Україні потрібен досвід культурної політики Канади / І. М. Парфенюк // Ідеї світу для розвитку України. – 2012. – С. 175–178.

12. Парфенюк І. М. Іноземна культурна продукція в інформаційному просторі України / І. М. Парфенюк // Український інформаційний простір : наук. журнал. – 2013. – № 1. – У 2-х ч. – Ч. 2. – С. 76–82.

АНОТАЦІЯ

Парфенюк І. М. Сучасні інформаційні війни в Україні: комунікаційні, соціокультурні та історичні аспекти. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій зі спеціальності 27.00.06 – прикладні соціально-комунікаційні технології. – Київський національний університет культури і мистецтв Міністерства культури України, Київ, 2013.

Дисертацію присвячено теоретико-методологічному дослідженню інформаційних війн з урахуванням комунікаційних, соціокультурних, історичних аспектів цілеспрямованого інформаційного впливу. Комплексно розглянуто зміст поняття «інформаційні війни».

З'ясовано співвідношення між інформаційним та культурним простором держави в процесі інформаційної агресії. Висвітлено коротку історію інформаційних війн у світі та на українських землях від перших поселень до сьогодення. Проаналізовано інформаційні війни в Україні.

Наведено результати експертного опитування, яке проводилося за допомогою анкетування в рамках дисертаційного дослідження із залученням восьми відомих експертів у сфері соціальних комунікацій.

Запропоновано ефективні способи протидії інформаційній агресії та захисту культурного простору держави.

Ключові слова: інформаційні війни, культурний простір, історія інформаційних війн в Україні, безпека держави, інформаційна та культурна політика.

АННОТАЦИЯ

Парфенюк И. Н. Современные информационные войны в Украине: коммуникационные, социокультурные, исторические аспекты. – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата наук по социальным коммуникациям по специальности 27.00.06 – прикладные социально-коммуникационные технологии. – Киевский национальный университет культуры и искусств Министерства культуры Украины, Киев, 2013.

Диссертация посвящена теоретико-методологическому исследованию информационных войн с учетом коммуникационных, социокультурных, исторических аспектов информационного воздействия. Комплексно рассмотрено содержание понятия «информационные войны». Для более глубокого понимания его сущности отдельно подвергнуты рассмотрению понятия «информация» и «война». Предложено определение информационных войн, в котором учитывается роль культуры в процессе информационно-психологического воздействия.

Представлено основные подходы к пониманию концепции информационной войны. Определено соотношение между информационным и культурным пространством государства в процессе информационной агрессии. Рассмотрены субъекты, объекты, источники и методы информационного воздействия, основные виды информационного оружия. Исследовано влияние информационных войн на культуру в контексте процессов глобализации и распространения массовой культуры современными средствами информации и коммуникации. Предложен новый подход к классификации информационных войн. Стратегические и стандартные информационные войны рассматриваются не в зависимости от признания первенства объекта реального мира перед информацией или, наоборот, признания первенства информации перед объектом реального мира, а в зависимости от особенностей воздействия на объект информационной агрессии в культурном пространстве.

Изучены информационные угрозы безопасности личности и общества. Рассмотрены ключевые нормативно-правовые документы США, Европы, международного и отечественного законодательства в информационной и культурной сфере. Показана краткая история информационных войн в мире и украинской истории. На примере информационно-психологических операций и информационных войн обосновано, что успешность информационного влияния во многом зависит от учета культурных особенностей объекта воздействия. Проанализированы стандартные и стратегические информационные войны в истории Украины, исследовано формирование, развитие и трансформации украинского культурного пространства. Изучены особенности информационных войн на территории Украины, которые обусловлены неоднородностью культурного и информационного пространств, используемых субъектами информационного воздействия. Рассмотрены основные способы целенаправленного информационного воздействия на сознание, проанализировано их действие на примерах украинской действительности.

Приведены результаты экспертного опроса, проведенного в рамках исследования. Все эксперты пришли к выводу, что информационные войны, направленные против Украины, имеют свои особенности, 88% из них указали на незащищенность Украины от информационной агрессии, 50% считают ее совершенно незащищенной от информационного влияния, и только один из восьми экспертов считает наше государство защищенным. Главным субъектом информационных войн против Украины эксперты единогласно называют Российскую Федерацию, в меньшей степени – США. Субъектами информационных

войн являются все государства, которые конкурируют с Украиной, а в первую очередь – соседние страны. Большинство экспертов (пять из восьми) считают, что наше государство должно вести информационные войны для защиты своих интересов в мире.

Предложены методы противодействия информационной агрессии и защиты культурного и информационного пространств государства.

Ключевые слова: информационные войны, культурное пространство, история информационных войн в Украине, безопасность государства, информационная и культурная политика.

SUMMARY

Parfenyuk I. M. Modern information warfare in Ukraine: communication, socio-cultural and historical aspects. – Manuscript.

Thesis for the scientific degree of Candidate of Social Communications in speciality 27.00.06 – Applied social and communication technology. – Kyiv National University of Culture and Arts, Ministry of Culture of Ukraine, Kyiv, 2013.

The dissertation is devoted to theoretical and methodological study of information warfare including communicational, cultural and historical aspects of information impact. Complex study of the concept of «information warfare» is done.

Relations between information and cultural area of the state in the course of information aggression are defined. A brief history of information warfare in the world and the Ukrainian lands from the first settlements to the present is submitted. Information warfare in Ukraine is analyzed.

The results of the expert survey are proposed. Survey was conducted as part of dissertation research among the eight known experts in the field of social communications.

The ways of combating of information aggression and the methods of protection of state's cultural space are systematized and generalized.

Key words: information warfare, cultural space, the history of information warfare in Ukraine, security, information and cultural policy.